

ASRA NYT

Arbejderhistorisk Samling Ringkøbing Amt

41. Årgang

nr.3.

2024

Billede fra Søby brunkulslejer, hvor der er gang i spil på sekseren

SSN:0996-2939
ASRA NYT Udgivet af ASRA
Museumsgade 32, 7400 Herning

ASRA hjemmeside:
www.asra.dk

Formand:

Villy Sørensen
Boghvedevej 10
7490 Aulum
Tlf: 4053 3176
Mail: formand@asra.dk

Kasserer:

Inge Marie Jensen
Stabyvej 39, Staby 6990 Ulfborg
Tlf: 2383 4577
Mail: Kasserer@asra.dk

Redaktion:

Arkivgruppen
Leo Skaaning
Mail: blad@asra.dk

Arkivmedarbejdere:

Villy Sørensen
Jørgen Aarestrup-Nielsen
Jørgen Markmøller
Jørn Jensen
Niels Hedegård
Frank Madsen
Marianne Christensen
Leo Skaaning
Karsten Byrgesen
Jens Erik Sørensen

Bladet er trykt med hjælp fra
Metal Herning
Deadline for næste nummer
1. december 2024

Indhold:

- side 2 Kolofon
- side 3 Formanden har ordet
- side 4 Arbejderen og klassekampen på museum.
- side 6 Kartoffelferien
- side 9 Aakjær selskabets bog 2024
- side 10 Den jord vi sammen lever på! opråb fra NOAH!
- side 11 Er dit arbejde din bedste oplevelse?
- side 12 Industrialiseringen
- side 15 Da kvinderne kom ind i SiD
- side 18 Et par gode historier
- side 19 Få sendt ASRA NYT mail
- side 20 Bagsiden

Billedet på forsiden af ASRA NYT er denne gang fra brunkulmuseet i Søby. Det er spændende at se hvor det udvikler sig, og at der hele tiden kommer nye ting til.

Er det mere end et år siden du sidst har været der, skal du give dig selv og din familien en tur derud, for at opleve en virkelig spændende tid i Danmarkshistorien.

Museet viser hvordan man boede og levede, og nogen gange under meget sparsomme betingelser. Fra museets egne folk hører vi, at der bliver lavet nye tiltag næsten hvert år.

Virkelig et besøg værd. . . .

Formanden har ordet:

Formand Villy Sørensen

Ja så er vi i gang igen, efter at have oplevet en rigtig dansk sommer med stort set alt slags vejr.

Den 3. august var vi nogle få stykker, der var taget på besøg ved Det arbejdende museum, Abildå Brunkulsleje. Det var en rigtig god oplevelse, det var rigtig levendegørelse af hele opgaven omkring opgravning af brunkul, der var gang i ikke mindre end tre store gravemaskiner, og vel og mærke gravemaskiner fra omkring år 1945. Der er også anlagt bane til transport af brunkul. Formand Laurids Mosegaard er jo en rigtig god fortæller, har en stor viden om brunkulslejerne, og det arbejder der foregik. Da der var flest ansatte i Abildå, var styrken oppe på 400 mand.

Der var rigtig mange besøgende denne dag, så min anbefaling vil være, tag på besøg i Abildå Brunkulslejer, Husk at undersøge, hvilke dage de levendegør lejerne.

Her ved opstarten af vores arkivararbejde har vi modtaget nye arkivalier.

Vi har fået en del materiale fra Fællesorganisationen/ LO Viborg Amt, afleveret af den tidligere sekretær for

LO Viborg.

Der har været en fusion mellem 3F Lemvig og 3F Holstebro, og her har de benyttet lejligheden til at lave en oprydning, og jeg skal love for, at de har været grundige.

Den 14. august. Første dag efter vores ferie på arkivet, fik vi besøg af to ansatte fra 3F Holstebro Lemvig afdeling. De var kørende i 3F varebil, hele bunden i varebilen var fyldt med flyttekasser.

Kasserne var fyldt med bøger, fotos, protokoller, sangbøger, medlemsbøger og meget andet.

Der var også 8 stk. faner. Jeg har i skrivende stund ikke overblik over, hvilke foreninger fanerne kommer fra.

Så hjælp os, vi kunne godt bruge en person mere til det frivillige arkivararbejde. Vi mødes hver onsdag formiddag i Historiens Hus Herning, får en kop kaffe og går i krig med opgaverne omkring arkivering. Har du lyst til at være med, så kontakt os.

Den 25. september få vi besøg i ASRA af vores venner på Arbejdermuseet i København og ligeså fra Sønderborg, Lokalhistorisk Arbejder Arkiv Sønderborg Kommune.

Mødet skal bruges til at udveksle ideer og tale om, hvad fremtiden kan bringe.

Villy

Arbejderen og klassekampen skal have sit eget museum

Det bør placeres i et typisk københavnsk arbejderkvarter og vise arbejderfamiliens udvikling gennem tiderne

Således stod der i Søndags Aktuelt den 12. april 1981 af Ismail Kristensen

Det er på høje tid, at vi får et arbejdermuseum...

De sidste par år har et initiativudvalg arbejdet med tanken.

På LOs kulturkonference var der stor interesse for det oplæg, som museumsinspektør Poul Strømstad fremkom med på initiativtagernes vegne. Antallet af kulturhistoriske museer her i landet er den sidste snes år steget fra 38 til 81. Men blandt disse museer er der kun ganske få, der beskæftiger sig med arbejderklassens historie, siger Poul Strømstad.

I betragtning af den betydning, arbejderklassen og arbejderbevægelsen har haft for det danske samfunds omformning og udvikling til et industrisamfund, er det påfaldende at ideen om et arbejdermuseum først er fremkommet de seneste år.

”Papirhistorien”

- Hvad er årsagen hertil?

- Der er flere grunde hertil siger Poul Strømstad. Det har spillet en afgørende rolle at historieforeningen og undervisningen i særlig grad har beskæftiget sig med den politiske historie og fremtrædende personers rolle i udviklingen. Men også arbejderklassens

holdning til tidligere tiders arbejdere har haft betydning for den beskedne rolle arbejderklassens historie hidtil har haft i forskning og undervisning. Der er dog den sidste halve snes år sket en afgørende ændring i dette historiesyn, og mange forskere arbejder i dag med arbejderhistorie. Men det har ikke mindst været, hvad man kan karakterisere som et ”papir arbejde”, hvor forskerne har studeret arkiverne og historien

De håndgribelige ting

Fra et museumssynspunkt er man først og fremmest interesseret i de håndgribelige ting.

Men genstandsforskningen, det vil sige indsamlingen af genstande, der kan belyse arbejdernes boligforhold, arbejdsforhold og levevilkår, har spillet mindre rolle. Det hænger i høj grad sammen med arbejderboligernes beskedne udstyr. Mange af tingene har, at man ikke syntes de har været bevaringsværdige. Resultatet er blevet, at vi i dag har vanskeligt ved at fremskaffe de møbler, husgeråd og andre genstande, som indgik i arbejderfamiliernes dagligdag.

Det er nødvendigt, at nogle af disse ting findes, hvis man vil vise de kom-

mende generationer, hvilke omgivelser arbejderen, for eksempel i de hårde arbejdsløshedsår i 30'erne eller omkring århundredeskiftet.

I et klassisk arbejderområde

- Har udvalget nogen tanker om, hvor et sådant museum skal placeres.

- Det må være helt naturligt, at et sådan museum placeres i København. København er Danmarks største industriby, og arbejderbefolkningen har været med til at præge byens udvikling og dens udseende.

De store arbejderkvarterer voksede på Vesterbro og Nørrebro. Det vil derfor være naturligt at søge et arbejdermuseum placeret i et af disse klassiske arbejderområder.

Nok at tage fat på

- Selv om man finder de ting, et museum, skal rumme, vil der stadigvæk være nok at tage fat på, siger Poul Strømstad.

Udforskningen af familiens bolig og arbejdsforhold bør stå i centrum for museets arbejde.

Det er et spørgsmål om hvordan man boede, og hvilke ændringer, der skete i boligforholdene i de forskellige perioder. Hvorledes trives børnene.

Hvordan var arbejderkvindens hverdag i lejekasernerne?

”Klassekampen på museum”

- Der har, siger Poul Strømstad, været fremsat kritik af, at arbejderen skal

”puttes i montren”, og at ”klassekampen skal på museum”.

Jeg kan ikke se det berettigede i disse synspunkter.

Ingen andre samfundsklasser er mig bekendt blevet svækket af at komme på museum. Jeg tror snarere at de er blevet styrket ved den identitet, nulevende har kunnet føle med deres forfædre ved at bese museernes udstillinger.

Derfor bør arbejderen have sit eget museum ligesom samfundets andre grupper.

Man vil her blandt andet kunne følge udviklingen fra den første industrialiseringsfase fra det forrige århundrede til vore dages højt industrialiserede samfund.

Det kan give et indtryk af hvordan de enkelte arbejderfamilie boede og levede, hvilke genstande han var omgivet af, hvilke normer der gjaldt for deres daglige tilværelse.

- Kort sagt et sandfærdigt billede af arbejderens kultur gennem tiderne.

Faktaboks

Arbejdermuseets historie rækker tilbage til 1909, hvor Arbejderbevægelsens bibliotek og arkiv blev oprettet af de Samvirkende Fagforbund.

I 1982 udvidede LO sit engagement i arbejderhistorien, ved at stille sig bag oprettelsen af Arbejdermuseet, der åbnede i 1983. I 1984 blev museet statsanerkendt som et specialmuseum for arbejderhistorie. Fra 1982 stod Peter Ludvigsen for opbygningen, han var direktør til 2011.

Fra Arbejdermuseets historie.

Kartoffelferien:

Dengang efterårsferien var lig med hårdt arbejde. Uge 42 har været ”ferie” for børnene

Kartoffelferien: Dengang efterårsferien var lig med hårdt arbejde.

Efterårsferien står for døren, og skolebørn i hele Danmark glæder sig til at slippe for lærere og lektier. Men vi skal ikke mange årtier tilbage i tiden, før skolebørnene havde foretrukket skolebænken, da der ikke var meget ’ferie’ over efterårsferien, som i stedet bød på hårdt arbejde i marken, også kaldt kartoffelferien. “Det var møgbeskidt arbejde”.

Uge 42 byder igen i år på børnevrimmel i gader og stræder, mens lyden af små, men høje, stemmer kommer til at vække genklang i zoologiske haver, biografer og andre seværdigheder. Forældre som bedsteforældre kommer til at blive travlt beskæftiget med at underholde de små i løbet af den kølige og, til tider, regnfulde uge. Dog skal vi ikke langt tilbage i tiden, før efterårsferien var langt fra sjov og ballade, men i stedet for benhårdt børnearbejde.

Kartoffelferiens nødvendighed

Bor du i storbyen, kan du nok have svært at forestille dig, at børn frem til 1960erne skulle bruge efterårsferien på at grave kartofler op i marken – i en HEL uge! Det var ikke desto mindre vilkårene for efterårsferiens forløber.

Før indførelsen af kartoffelferien var det naturligt, at skolen lukkede ned for, at børnene kunne hjælpe til på gården. Da skoleloven blev indført i 1814, tog den hensyn til, at eleverne på landet havde forpligtelser på gårdene, hvormed de blev fritaget fra skole i ny og næ, men det var besværligt for datidens lærer at planlægge undervisningen, når eleverne var fritaget på forskellige tidspunkter.

Derfor blev det i 1899 vedtaget, at “kartoffelferien” skulle ligge i uge 42, fordi kartoffelsorterne dengang kunne dyrkes helt frem til oktober måned. Kartoffelplanten er følsom, og når kartoflerne er modne, skal de tages op forholdsvis hurtigt. De rådner, hvis det begynder at regne, så alle på landet skulle være klar til at deltage i arbejdet med at grave kartoflerne op, så høsten kom sikkert i hus til tiden. Derfor var børnenes arbejdskraft vigtig, og børn helt ned til seks-års alderen hjalp med at grave kartoflerne op af jorden. Børnene på landet skulle først og fremmest assistere gårdens husfader eller karl, der gik forrest med ploven, mens de små gik bagerst og samlede kartoflerne sammen. Dette afgrøde skulle sikre gårdens indtægter og spisekammer så længe som muligt.

Derfor kom det ikke i første række for børn på landet i 1800-tallet at gå i skole – det gjorde opgaverne på gården. Arbejdet på marken var naturligt Britta Vikke Madsen hører til en generation, hvor det var almindeligt at bruge uge 42 på at knokle i marken. Som barn i Esbjerg i 1960'erne, var hun ikke tvunget til at hjælpe til i markerne, ligesom børnene i 1800-tallet, men hvorfor frivilligt bruge tid i marken, når ferien kunne bruges på at lege og være barn?

“Jeg voksede op i en familie med en hjemmegående mor og en far, der knoklede for at få det til at køre rundt. Der var jo ikke noget, som hed lompepenge, så det var helt naturligt, at vi skulle bestille noget, hvis vi ville have lidt i lommen”, fortæller Britta. Hun brugte uge 42 sammen med sin storebror i marken fra hun var 12 år gammel, så hun vidste allerede fra barnsben, hvordan der skulle tjenes penge. “Jeg har siden jeg var 12 år tjent lidt lompepenge ved at være barnepige, løbe med mælkeægninger og så som sagt samle kartofler i efterårsferien. Så vidt jeg husker, fik vi 10 øre pr. kg”. Britta understreger, at hun og storebroren ikke blev tvunget til at arbejde i marken. Brittias mor, derimod, var vokset op på landet, og hun blev holdt hjemme fra skole, hver gang kartoflerne skulle tages op, så det ville hun aldrig påtvinge sine egne børn.

Hvordan var det at grave kartofler op?

“Det var et møgbeskidt arbejde! Vi startede tidligt om morgenen, og

jorden var jo fugtig, så der gik ikke længe, før ens bukser var mudrede, og kartoflerne blev løsnet lidt, men ellers måtte vi grave dem frem med vores hænder. Man havde jord langt op under neglerødderne, og når ugen var gået, gik der lang tid, før fingrene var rene igen”.

Kartoffelferien bød dog på andet end hårdt markarbejde, eftersom Britta Vikke Madsen brugte eftermiddagene, når hun kom hjem, til at lege med de andre børn fra området. Barndommen i den landlige idyl betød også rundbold på den nærliggende mark, og børnene byggede huler i vildtvoksende hække. For Britta var det en god barndom. Der var altid mange børn at lege med, fordi de fleste mødre var hjemmegående. Dengang var der ikke vuggestuer og børnehaver.

Da kartoffelferien bliver erstattet med efterårsferien, var Britta omkring 14 år gammel, hvormed hun fik muligheden for at holde rigtig ferie i uge 42. Men hun lærte i en tidlig alder, hvad det ville sige at have et arbejde. Og denne fornemmelse for flid har fulgt Britta gennem ungdommen, hvor hun i første real kom i erhvervspraktik hos en isenkræmmer. Her brugte hun ferierne på at arbejde i de sidste tre år af hendes skolegang, og kom senere hen i lære i forretningen.

Sidenhen har den flittige esbjergenser arbejdet som tjener i mere end 45 år. Hun bor stadig i Esbjerg, fordi hun ikke kan undvære Vesterhavet og den barske natur.

Britta har tre børnebørn, og hun

ynder at fortælle historier fra hendes barndom.

“Mit ældste barnebarn elsker at høre om ‘gamle dage’, og når jeg fortæller, at jeg var otte år, før vi fik fjernsyn, er hun lige ved at dåne”, fortæller Britta med et kæmpegrin. Britta er også i gang med at nedfælde sine historier til børnebørnene, så de kan læse om dem, når de bliver lidt ældre.

Hvordan tilbragte du efterårsferien da du var barn?

Faktaboks:

Efterårsferien, tidligere kaldet kartoffelferien, er en dansk skoleferie af en uges varighed, typisk uge 42. Feriens oprindelige formål var at børnene skulle kunne hjælpe med kartoffelhøsten.

I dag er efterårsferien den eneste ferie der er i efterårs semesteret.

Foråret har adskillige helligdage.

Så i dag arrangeres der mange aktiviteter for børn i efterårsferien.

På fredagen før efterårsferien ligger Skolernes Motionsdag og Kulturnat-ten.

I Sverige har man tilsvarende höstlov, som dog ligger lidt senere i året.

Skrællevisen

Så længe som kartofler
overho 'det har en skræl,
må der andre til at skrælle dem,
for de kan jo ikke sel.

Vi sad ved samme spand
med fingrene i vand,
vi skrælled ' hele dagen,
og vi var kun otte mand.

Og når der skal beregnes
lidt rigeligt til mands,
kan vi gerne vedta ' at det er
en nederdrægtig tjans.

Vi sad ved samme...o.s.v.

Imens ens kammerater
kan gå og tælle den,
bli 'r der jaget ganske rædsomt med
de stakkels skrællemænd.

Vi sad ved samme...o.s.v.

Man dypper og man skræller
i sindsforvirret takt,
og sine ”gulerødder” får
man ganske ødelagt.

Vi sad ved samme...o.s.v.

Nej, vi vil råbe hurra,
og det skal ske med smæld,
når Edison har fundet på
kartofler uden skræl.

Vi sad ved samme...o.s.v.

Holger Buchave 1956

*Før i tiden tog mange børn med DUI
FDF eller deres daginstitution på efter-
årsferie, denne sang er fra den tid, at
blive skræller var tit en hyggelig tjans.*

Jenle

Her boede Jeppe Aakjær sammen med sin kone Nanna Aakjær fra 1907 til sin død i 1930. Se udstillinger og kunstnerboligen hvor Aakjær skrev flere af sine kendte værker.

Jeppe Aakjær skrev digte og sangene vi alle kender og har sunget:

*Jeg er havren
Hvem sidder der bag skærmen
Anna var i Anders kær
Skuld gammel venskab rejn forgo
Ole sad på en knold og sang*

Jenle ligger ned mod Astrup Vig ca. fem km øst for Jebjerg og ca. 15 km. nord for Skive. Området er beliggende på kuperet og skrånende terræn ned mod strandengene ved Astrup Vig.

Jenle er digteren Jeppe Aakjærs kunstnerhjem. Jenle blev købt af staten i 1981. 1. januar 2022 overtog Skive Kommune bygningerne og drives af Aakjærsekskabet.

Hovedbygningen rummer mindstuer fra digterens tid med offentlig rundvisning om sommeren.

I udhuse og stalde er der indrettet møderum – Jenles Forsamlingshus – og udstillingslokaler, reception, lade med borde og bænke til publikum, samt toiletter.

Jeppe Aakjærs Kunstnerhjem Jenle Hovedbygningen er opført 1906-07. Navnet Jenle betyder "ensom", hvilket var betegnende for gårdens beliggenhed dengang. En betydelig del af digterens produktion er skabt i arbejdsværelset på første sal med udsigt over fjorden. Overalt på Jenle kan man se Nannas flotte udsmykninger. I Jenles Museum (som består af "Forsamlingshuset", "Limfjordssalen" og "Høloftet") findes permanente- og skiftende udstillinger om kunstnerhjemmet samt nutidig billedkunst. Endvidere er der indrettet 2 små biografte.

I Laden afholdes Arrangementer – og den er åben året rundt, bl. a. som "Madpakkehus"

Besøg Jenle, den er virkelig et besøg værd!

Hører dit arbejde til dine bedste oplevelser?

Det burde det gøre.

Så meningsfyldt og vedkommende skulle alt arbejde være.

Også arbejde er din frie udfoldelse.

Gennem det kan du udvikle de muligheder, der er i dig.

Sådan er dit arbejde måske ikke?

Lever du halvdelen af dit liv som en robot?

Ved du hvad du producerer - til hvad og hvorfor?

Er du stolt af din indsats?

Eller har du ingen indflydelse på det du laver, og hvad det skal bruges til,

Føler du afmagt? Føler du ansvar?

Eller har du givet ansvaret overfor dit arbejde videre over til andre?

En mængde spørgsmål, der skal få dig til at tænke på, om du er blevet til en maskine. Måske bare et tandhjul i et stort apparat, der kører uden at du ved

hvorhen og hvorfor.

Selvfølgelig!

Du arbejder for at skabe en fremtid for dig selv og din familie.

Men hvilken fremtid?

At leve er også at være kritisk.

Du bruger Vand.

Du drikker ca. 2,5 liter vand du bruger ca 80 liter i toilettet, vasker dig i 70 liter, vasker op i 15 liter 10 liter går til tøjvask og 10 liter til vanding og bilvask.
i alt ca 200 liter - dit daglige forbrug.

Der er andre der bruger vand:

5 - 7 liter bruges til 1 en liter mælk

5 - 10 liter vand til 1 liter øl.

7 - 25 liter til 1 liter benzin.

50 - 60 liter til 1 kg sukker.

100 - liter vand til 1 kg stål.

100 - 150 liter vand til 1 kg papir.

2000 - liter til 1 kg. syntetisk gummi.

3000 - til syntetisk fiber.

(6 liter til bomuld)

Man ved at landbrug og industri bruger enorme mængder vand.

Man mener det er ligeså meget som hele Danmarks befolkning tilsammen.

Forbruget stiger med 3% om året.

Og så forurener vi oven i købet de reserver vi har.

Disse oplysninger er fra bogen:

Nogle oplysninger om den jord vi sammen lever på.

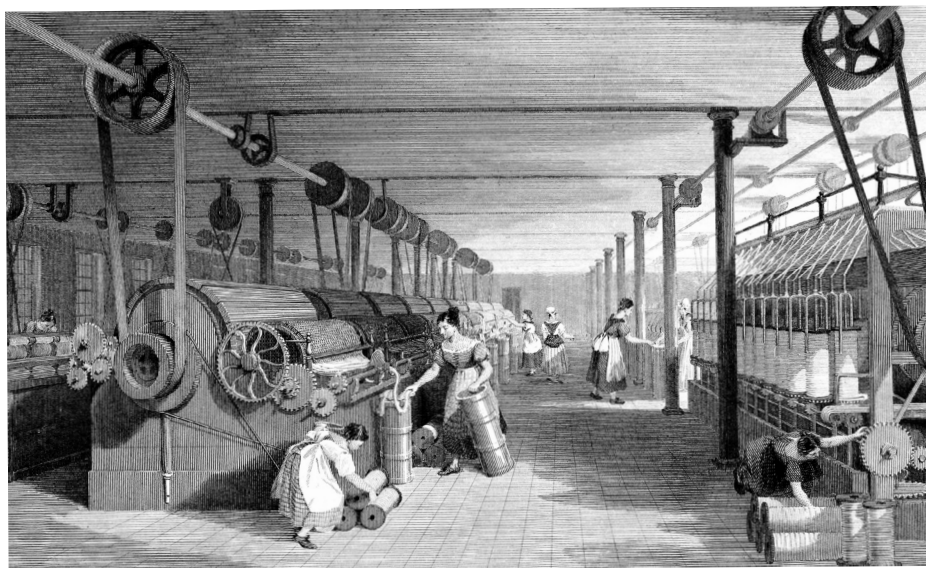
Udgivet af NOAH

Industrialiseringen var ikke ufarlig, specielt var børn i tekstilindustrien udsatte.

De fysiske arbejdsforhold i industrien udsatte arbejderne for fare pga. manglen på basale sikkerhedsforanstaltninger. I tekstilindustrien var børn ansat til at hente bomuldsrester under spindemaskinerne, og både tøj, hår eller lemmer kunne nemt komme i klemme i de ubeskyttede maskiner.

Et andet problem på bomuldsfabrikkerne var det dårlige indeklima. Bomuldsspinding krævede høj luftfugtighed, når fibrene skulle spindes til garn, og derfor var udluftningen ringe.

Luften var tæt af støv og fnug, som satte sig på lungerne. Lydniveauet var højt, og det var ikke unormalt at pådrage sig høreskader, ligesom fysiske mén blev pådraget pga. ensformige arbejdsstillinger og tunge løft. Arbejderne på tekstilfabrikkerne led under dårligt indeklima, højt lydniveau og farlige ubeskyttede maskiner, hvor lemmer og hår kunne komme i klemme. I hvor høj grad, skinner dette igennem på denne illustration som er fra en engelsk fabrik fra 1834?

Regulering af arbejdstiden

Et af de forhold, som ofte var genstand for arbejdskampe, var arbejdsdagens længde. I fabrikkerne var arbejdsdage- ne lange, og det var ikke unormalt at arbejde 12-13 timer om dagen; i teks- tilindustrien endda helt op til 14 timer. Indtil 1833 fandtes der ingen lovmæs- sig regulering af arbejdstiden i Eng- land, men da blev en daglig arbejds- dag på maksimalt 12 timer fastlagt ved lov, dog kun gældende for kvinder og børn i tekstilindustrien. I Danmark var arbejdstiden for en industriar- bejder i 1840'erne ca. 14 timer, inkl. to timers pause. I tekstilfabrikkerne i Japan i slutningen af 1800-tallet var en arbejdsdag for kvindelige arbejdere på 12-14 timer ligeledes normen. Her kom en regulering af arbejdstiden først i 1911, da 12-timers maksimal arbejdsdag blev indført.

Fabriksarbejdet medførte dog ikke blot lange arbejdsdage, hvilket man også kendte til i det førindustriel- le samfund, men som noget nyt en strammere regulering af arbejdstiden. I fabrikkerne skulle arbejderne møde på faste klokkeslet og begrænse deres pauser til nøje fastlagte tidspunkter. Arbejdets rytme var ikke længere afhængigt af årstidernes skiften, men nøje afmålt af fabriksuret. Den nye forståelse af arbejdstid blev ikke ind- ført uden modstand. I England kæm- pede fabrikanten fx en indædt kamp mod en tidligere tradition for at holde mandag fri, den såkaldte Saint Mon- day, som havde været udbredt inden

for de fleste håndværksfag. Den øgede disciplinering af arbejdstiden betød også, at man blev straffet for at udebli- ve fra arbejde eller komme for sent. På Rubens dampvæveri i Danmark stod det for eksempel i reglementet at:

Uddrag af ordensreglemen- tet fra Rubens damvæveri

Arbejderne skal møde præcist. Fem minutter efter at maskinen er sat i gang til de ovenanførte tider, må enhver arbejder være på sin plads og i færd med at arbejde. I tilfælde af udeblivelse betales en bøde på 4 sk. for hver fem minutter i den første time, og for resten af dagen 4 sk. pr. time, dog er sygdom eller anden anmeldt lovligt forfald undtaget herfra.

I fabrikkerne mistede arbejderne desuden muligheden for at bestemme deres eget arbejdstempo, fordi man var tvunget til at følge maskinens tem- po. Arbejdet var ofte ensformigt, og den enkelte arbejder havde ikke selv mulighed for variation ved at skifte mellem forskellige opgaver.

Disciplineringen gik videre end til blot arbejdstid og arbejdstempo.

Fabriksreglementer dikterede også omgangen med maskiner og de socia- le relationer på fabrikken. Man kan i sådanne regelsæt for eksempel finde eksempler på, at en arbejder kunne få bøde for at møde beskidt på arbejde, at fløjte eller placere værktøj forkert.

Reglement for arbejderne på Rubens dampvæveri 1869

Arbejdsgiverne søgte at sikre disciplinen på fabrikkerne ved at udforme arbejdsreglementer. Nedenstående stammer fra et regelsæt for arbejderne på L.H. Rubens dampvæveri på Frederiksberg fra 1869.

Til opretholdelse af den for fabriksdriften absolut nødvendige orden, er enhver arbejder i fabrikken forpligtet til nøje at overholde efterstående forholdsregler. De, som handler herimod, bliver efter undertegnede bestemmelse idømt en pengebøde, som fordobles i tilfælde af gentagelse og til sidst har afsked til følge.

Det er enhver pligt at holde øje med de andre, og angivelser af overtrædelser af efterstående artikler vil ikke alene blive hemmeligholdt, men endog efter omstændighederne passende belønnet.

§ 1. Arbejdstiden er fra kl. 6 morgen til 7 aften, med ophold fra kl. 8-8½, fra kl. 12 til 1 og fra kl. 4-4½. (...)

§ 2. Arbejderne skal møde præcist. Fem minutter efter at maskinen er sat i gang til de ovenanførte tider, må enhver arbejder være på sin plads og i færd med at arbejde. I tilfælde af udeblivelse betales en bøde på 4 sk. Note for hver fem minutter i den første time, og for resten af dagen 4 sk. per. time, dog er sygdom eller anden udmeldt lovligt forfald undtaget herfra.

§ 5. I arbejdslokalerne må ikke medtages bøger, schawler, eller tørklæder etc. (...)

§ 6. Ved hver to væve vil der altid til betjening af arbejderne være følgende hjælperedskaber [liste over redskaber som spoler til vævene m.m.] (...). Beskadigelser som følge af efterladenhed eller modvillighed straffes strengt, foruden at de ødelagte eller beskadigede genstande skal erstattes af arbejderen til de anførte priser.

§ 7. Skudgarnet Note bliver tilvejet arbejderne og tilbagevejet i forarbejdet stand. Når undervægten da overstiger, hvad man i almindelighed regner med går tabt ved forarbejdningen, må dette godtgøres. I så henseende påligger det arbejderne at føre indbyrdes kontrol. Hvis den pågældende ikke findes eller bliver udpeget, kommer de i den kreds stående arbejdere til at deltage i den eventuelle godtgørelse.

§ 8. For fejl vævning, pletter, uorden, opsætsighed, uefterrettelighed i den ene eller anden henseende, skade på driften, maskinerne, eller af hvad navn nævnes kan, betales bøde eller godtgørelse efter nærmere bestemmelse og i forhold til sammes betydning.

§ 9. Arbejderne skal holde sig de forskrifter efterrettelig, som bliver dem pålagt af værkmeesteren eller andre ansatte.

§ 10. Særlig strengt vil den blive straffet, som nogensinde henkaster spild på gulvet. Enhver er forpligtet til at komme alt spild i den på enhver væv anbragte pose og aflevere den på loftet, hvor skudsgarnet bliver hentet. (...)

§ 11. Ved frokost, middags og aftenophold skal det støv og affald, som har samlet sig på og ved vævene, af arbejderne fjernes til hovedgangen.

De arbejdere, der står ved vinduerne, skal desuden rengøre pladsen bag varmerørene. Den største omhyggelighed med renholdelse af maskinerne og den dertil hørende plads vil i det hele taget være en streng pligt, og de, som handler derimod, bliver straffede.

§ 12. Når en arbejder af hvilken som helst grund forlader fabrikken, skal dennes maskiner altid først rengøres (...) Den, der holder sin maskine og den dertil hørende plads i en meget prober stand, vil blive belønnet herfor ved præmieuddelingen, som finder sted den første lørdag efter hver 1. februar og 1. august. (...)

§ 13. Kasser til at sidde på vil kun blive tilladt for syge eller kun med speciel tilladelse af undertegnede.

Det er aldeles forbudt arbejderne at sidde på vævene såvel under arbejds- som opholdstiderne. Det er en selvfølge, at unødige løberi i gården og fabrikken, såvel som indbyrdes sladren ikke er tilladt. Desmere bør enhver arbejder stadig passe sine maskiner uden at forstyrre andre.

I den ældre lavstradition var mestre og svende organiseret sammen efter fag, mens fagforeningerne, som opstod under industrialiseringen, skabte et modsætningsforhold mellem disse grupper. På billedet fra 1882 ses en gruppe københavnske trædrejere side om side med mesteren i midten omgivet af både svende og unge lærlinge.

Da kvinderne kom ind i SiD

Fra bogen: På fabrik i København, udgivet 1996

Af Inge Marott Post

Ved SiD kongres i 1971 blev det besluttet at optage kvinder. Det var nødvendigt, for flere ufaglærte forbund med kvinder lod sig optage i Dansk Arbejdsmands - og Specialarbejderforbund (DASF).

Indtil da havde en stor del af kvindelige fabriksarbejdere været organiseret i Kvindeligt Arbejderforbund (KAD), På Novo Nordisk er de fleste kvinder i dag organiseret i Fabriksarbejdernes fagforening, uanset om de beskæftiger sig med rengøring, i kantinen eller i produktionen.

De er samtidig den største gruppe kvinder fra en enkel arbejdsplads. På de de uorganiserede arbejdspladser er enkelte kvinder organiseret i Fabriks- og Specialarbejdernes Forbund, men mange af dem kunne lige så godt være organiseret i KAD.

Området kan være lidt flydende. I grænsetilfælde kan sagen tages op i LOs grænseudvalg, der er i dag organiseret 600 kvinder i Fabriks- og Specialarbejdernes Forbund.

Kvinderne fra Novo

I december 1971 modtog fabriksarbejdernes klub 109 på Novo et brev fra en række kvinder, der ønskede optagelse i klubben. Henvendelsen blev positivt modtaget.

Men i første omgang lod man KAD

komme med et udspil.

I januar 1972 holdt kvinderne på Novo møde med forbundsformand Grethe Schøn fra KAD. På mødet kom det frem, at kvinderne i Novos produktionsafdeling, påfyldning, pakning, rengøring og kantine generelt var dårligt organiseret.

Organisationsprocenten var lav, og KAD havde svært ved at overtale kvinderne til at melde sig ind i fagforeningen. På trods af disse vanskeligheder var Grethe Schøn ikke indstillet på at lade kvinder melde sig ind i fabriksarbejdernes klub. Kvinder lod sig ikke overtale på mødet. Det stod fast på deres krav, fordi de havde en overbevisning om at klubben var den bedste til at få hævet de dårlige kvindelønninger.

Resultatet af mødet blev derfor Grethe Schøn ville tage sagen op til forhandling mellem forbundene med det klare mål at få NOVOs kvinder i KAD.

Fabriksarbejdernes fagforening anbefalede klubben at optage kvinderne, men forudså en del problemer. I alt 35 kvinder fra Novos forskellige afdelinger havde tilsluttet sig klub 109.

Der blev herefter nedsat et kvindeudvalg, som blev repræsenteret af de to mest aktive kvinder Grethe Husum og Ammy Thomsen. De to kvinder blev tillige optaget i klubbestyrelsen med fuld stemmeret.

Hvad med det faglige

Det er muligt der snart kommer flere kvinder i bestyrelsen i Fabriks- og Specialarbejderne forbund.

Marianne og Lotte er lige blevet medlemmer af ungdomsudvalget. Marianne er blevet næstformand i klubben på sin arbejdsplads. Marianne og Lotte har netop været på medlemskursus på Gilbjerg hoved. De syntes begge, det var spændende at lære andre medlemmer at kende. De går også begge på EDB kursus i "skolestuen".

Lige nu har de mange andre fritidsinteresser, f.eks. sport, som der skal være tid til.

En rundbordssamtale

Marianne "Mange unge mennesker har meget andet at se til end lige fagbevægelsen"

Carina er ikke fagligt interesseret, men følger dog nøje udviklingen på sin arbejdsplads og gå til de møder og støtter de mennesker der rejser en sag. Lotte. **"De fleste mennesker er flasket op med at man skal være egoist. Det er derfor et fåtal der gider bekymre sig om andres problemer."**

Anna har tidligere været tillidsmand på sin arbejdsplads, men havde ikke energi til det mere. Hun mener, der skal unge til. Marianne valgte SiD, fordi hun mente at mændene stod stærkere. Også Anni mener mændene står stærkere, men hun havde ikke noget imod, at de blev slået sammen. Lotte mener helt personligt, at det er diskriminerende at stå i en ren kvindefagforening. Derfor er hun i SiD.

Men der bliver protesteret hele vejen rundt om bordet. Man mener bestemt at der har været behov for en ren kvindefagforening.

På spørgsmål om fagforeningens rolle i fremtiden, mener Anni ikke, vi har så meget brug for fagforeningen som før i tiden. Vi er kommet så langt efterhånden siger hun. **"Jeg tror vi bliver ved med at få brug for fagforeningen. Overfor arbejdsgiverne står man jo stærkere hvis man står sammen. Men enkeltvis tror jeg at folk er mere eller mindre ligeglade. Jeg synes det er lækkert bare at kunne ringe til fagforeningen og få hjælp."**

Carina har en arbejdsskade, som hun er glad for at få hjælp til, og synes det er trygt at kunne gå til fagforeningen.

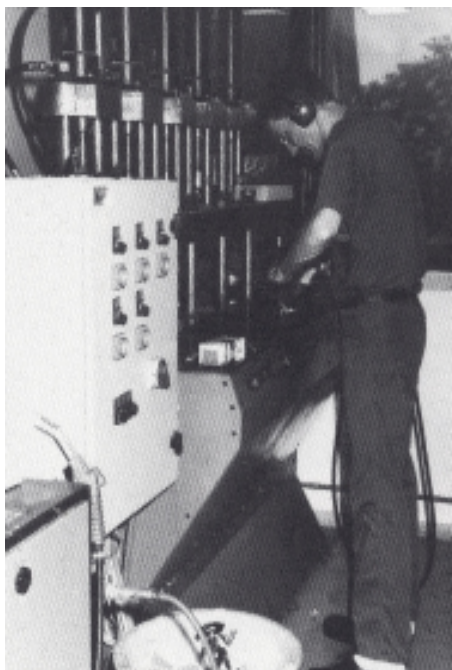
En tillidsmand fortæller

En tillidsmand fra en gummivarefabrik, Flemming Jørgensen er uddannet tjener, og har i en periode været værtshusholder. Hen er nu kommet til at arbejde på gummifabrikken og er medlem af Fabriks- og Specialarbejderforbundet, hvor han sidder i oplysningsudvalget. Han har været tillidsmand de sidste fire år, og er levende interesseret i det faglige arbejde, og glad for sit arbejde som tillidsmand han fortæller: **Vi har ikke de store problemer herude. Vi har et godt forhold til chefen. Hvis der er problemer snakker vi om dem når de opstår. Til overenskomstforhandlingerne er vi to mand. Vi lægger selvfølgelig en plan sammen, hvor vi opstiller vores**

krav. Herefter går vi op til Poul, som er vores chef, og får hans udspil. Vi går så tilbage og fremlægger det for medarbejderne og hører om de kan acceptere det eller ej. I de fire år jeg har været tillidsmand har det ikke været nødvendigt at hente hjælp på fagforeningen.

Jeg synes også ledelsesformen er forskellig fra andre firmaer, der er ingen der råber og skriger efter os. Vi kan gå og hygge os som det passer os, hvis bare vi passer vores arbejde. Selvfølgelig skal der laves noget. Alle der arbejder i produktionen er på akkord .

Hvis vi ser på arbejdstempoet inden for de seneste seks år, er der sket en udvikling. Det kan ikke undgå at skulle producere mere og mere hele tiden. Men OK maskinerne er også blevet en del bedre.

Tillidsmand Flemming Jørgensen ved sin maskine (ABA) foto Hans Larsen

Om fagligt arbejde

Man oplever mere eller mindre ude på arbejdspladserne, at folk kun er medlem af fagforeningen som en sikkerhed i det øjeblik de skulle blive arbejdsløse. Det faglige er de lige glade med. Fagforeningen bliver ikke betragtet som den gjorde før i tiden. Der er heller ikke det spil, når de går til 1.maj, der er ingen der rigtig gider det mere. Der er f.eks. ingen herfra som går til 1. maj, de vil hellere holde fri med familien. Det er jo også begrænset hvad man har af frihed efterhånden. Man vil hellere bruge tiden sammen med familien, når man endelig har fri . Det er som folk ikke tænker over, at de bedre forhold på arbejdspladserne skyldes fagforeningerne. Det tager jo tid at være med i fagligt arbejde. Jeg tror at enten er man en person der går ind i sådan noget arbejde, eller også er man det ikke. Vi snakkede netop om det i oplysningsudvalget forleden og vi opdagede at vi allesammen var med i en 3-4 bestyrelser, og det kræver jo lidt alligevel, det er jo ikke bare at gå til et møde, det koster noget at være aktiv, f.eks. går det ud over familielivet.

Vores samfund er i vækst

Alting vokser i vores samfund: produktionen, forbruget, administrationen, spildet, forureningerne.

Vækst betyder at omsætningen stadig skal stige og blive større.

Og dem, der kan sikre sig den største del af omsætningen vokser hurtigt.

En dansker forbruger ca. 20 gange så mange råstoffer som en inder .

Og han forurener 50 gange så meget.

Vi tror på at væksten kan løse alle problemer i samfundene.

Vi tror på at teknikken, udviklingen og de magiske videnskabsmænd nok vil opfinde et eller andet smart.

At vi kan producere os ud af problemerne. Men det går galt!

Vi kan vokse med problemer.

Men ikke ud af dem.

Ligesom kræftceller bare vokser og vokser indtil det levende væv ubønhørligt bukker under.

I det levende væv et sted, mens nye kommer til.

Det levende væv fornyer sig, og lever videre. Det levende væv er i levende balance.

Sådan står der i en lille bog som informationsgruppen NOAH i samarbejde med NOAHs andre arbejdsgrupper har udgivet. Hvis du bruger oplysningerne, virker du for problemernes løsning.

Lusepustere og slingrefise : historien bag 28 politiske citater fra Krag til Kjærsgaard

Der findes mange udødelige citater i dansk politik. Lige fra Jens Otto Krag's "Man har et standpunkt, til man tager et nyt" over Niels Helveg's "Ja, tja, bum, bum, bum" til Anders Fogh Rasmussens "Pengene fosser ud af statskassen". Men hvad er egentlig historien bag de berømte citater?

I en både seriøs og underholdende form fortæller Hans Engell med stor faglig indsigt historien bag de berømte citater. Han har i over 40 år på tætteste hold fulgt livet på Christiansborg – først som journalist og pressechef, senere som toppolitiker og medlem af regeringens inderkreds og i dag som anerkendt politisk kommentator. Få om nogen ved mere om dansk politik bag kulissen end han. Hans Engell deler gavmildt ud af personlige anekdoter og sin store viden, og de 30 ikoniske citater fra Jens Otto Krag til Pia Kjærsgaard tegner til sammen et rammende billede af centrale temaer i de sidste 50 års politisk historie. Bogen er rigt illustreret af Roald Als

ASRA NYT Elektronisk?

På vores generalforsamling var det til debat, om vi skulle udsende bladet Asra nyt elektronisk.

Det blev refereret således:

”Portoen er steget voldsomt for udsendelse af vores blad.

Den er steget fra kr. 12,- til 25,- kr. et vældigt prishop, som gør et stort indhug i vores økonomi.”

Det er en skam, det er ikke bare ASRA, men mange foreninger med et lille medlemsblad, der må opgive at sende blad ud, et blad som er ”bindeled” mellem forening og medlemmerne.

Det har efterfølgende været drøftet i vores bestyrelse, og vi vil fortsat prøve at udsende bladet pr. post, men hvis der er nogen medlemmer der ønsker bladet elektronisk, så vi kan spare porto til dem, vil det hjælpe. Mange har allerede ønsket at få bladet elektronisk, og de er registreret. Skulle der stadig være nogen som ønsker at få bladet på den måde, skal du bare sende en mail til: Kasserer@asra.dk

Vi skal dog gøre opmærksom på, at bladene alligevel bliver lagt på ASRAs hjemmeside www.asra.dk hvor man altid kan opsøge tidligere udgaver, hvis der er ting man gerne vil have genopfrisket.

ASRA Ringkøbing amt er den 25. september vært for et møde mellem de tre arbejdsmuseer/arkiver, hvor der skal drøftes hvad der er sket siden sidst vi var sammen i Sønderborg.

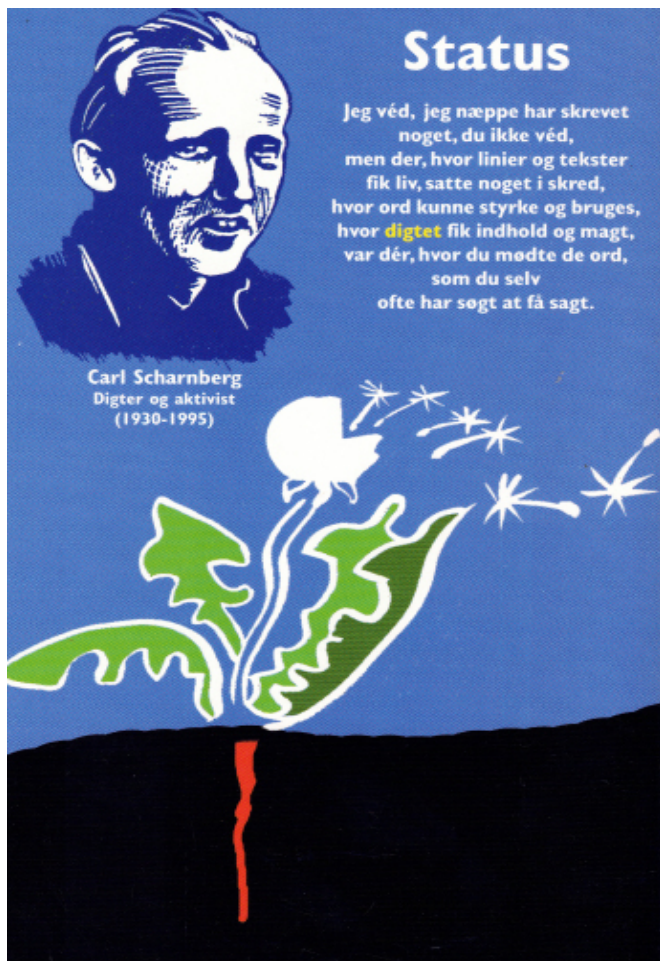
Ligeledes er det et stort ønske at få et kursus i hvordan man lægger billeder på vores server, så man kan finde dem elektronisk.

For indeværende skal vi rent fysisk finde billederne i en kartotekskasse, hvor vores billedarkivar har arkiveret dem med beskrivelse af hvem der er på billederne, og hvor de er taget m.m.

Det vil være langt lettere, hvis man kan søge på vores computer, og finde dem frem der.

Nogle citater fra arbejderdigtere Carl Scharnberg

Status

Jeg véd, jeg næppe har skrevet
noget, du ikke véd,
men der, hvor linier og tekster
fik liv, satte noget i skred,
hvor ord kunne styrke og bruges,
hvor ord **digtet** fik indhold og magt,
var dér, hvor du mødte de ord,
som du selv
ofte har søgt at få sagt.

Carl Scharnberg
Digter og aktivist
(1930-1995)

*Hvis oprustning
fører til fred,
er jorden så ikke
i dag universets
mest fredelige sted?*
Carl Scharnberg

*Det nye sker, når den,
der altid er tiltænkt
tilskuers rolle,
begynder at blande
sig.*
Carl Scharnberg

*Du siger du ikke har
tid.
Spørgsmålet er:
Hvad vil du bruge
din tid til?*

*Giv børnene ret
til at lege og lære,
at drømme og forme,
leve og være*
*kun der, hvor børn
kan føle sig trygge,
gror det, de gamle
kalder for hygge.*

Digtsamlingen hedder **Hører du....**

Lærestykker og digte i udvalg.

Udgivet i 2000 - fra Husets forlag. Aarhus C